

GLIWICE – PORT LOTNICZY

Okres pierwszych kroków lotnictwa przypada na czas rozbioru państwa polskiego. Na terenie dawnych ziem Rzeczypospolitej zachodziły fakty które mają dzisiaj istotny wpływ na rozwój lotnictwa zarówno komunikacyjnego jak i sportowego. Dawna Rzeczpospolita podzielona przez trzech zaborców , na terenie zajęтым przez każdego z nich była świadkiem rozwoju jakiejś formy lotnictwa. Z terenu dwóch zaborów, możemy napotkać na pamiątki filatelistyczne. Z terenu zaboru rosyjskiego nic nie można znaleźć.

Po Drugiej Wojnie Światowej państwo polskie powstało w nowych granicach będących efektem zmy Aliantów. Na skutek tego „przyjacielskiego” porozumienia, powierzchnia Polski uległa zmniejszeniu z 388.390 km² do 312.730 km², (po przyłączeniu ziem zachodnich).

To okrojenie było „nagrodą” za pełne zaangażowanie się w walce na wszystkich frontach Drugiej Wojny Światowej po stronie Aliantów. Zmniejszenie obszaru Państwa Polskiego o ok. 75.660 km² czyli o ok. 24% powierzchni państwa, było jak widzimy prawdziwym „dowodem wdzięczności”.

Wieść „niesie” że interes ubito w Jałcie, za całość ze znaczkiem pilota, pochodzenia polskiego – Lewoniewskiego, którą Roosevelt otrzymał w prezencie od Stalina.

Powyższa zmiana granic Polski, utrata ziem wschodnich, przyłączenie zachodnich stworzyło nową mapę portów lotniczych i nową sieć krajowych tras lotniczych.

Na terenie państwa polskiego znalazły się miasta i lotniska które w pionierskich latach lotnictwa komunikacyjnego odegrały swą wówczas znaczną rolę, w granicach państwa niemieckiego i Prus Wschodnich oraz WM Gdańska. Istniały tam porty lotnicze z którymi otrzymywana była komunikacja lotnicza zarówno wewnętrzna jak i międzynarodowa.

Miasta te to:

1.	Elbląg	Elbin	8.	Opole	Oppeln
2.	Gdańsk – Wrzeszcz	Danzig	9.	Piła	Schneidemühl
3.	Gliwice	Gleiwitz	10.	Słupsk	Stolp
4.	Jelenia Góra	Hirschberg	11.	Szczecin	Stettin
5.	Malbork	Marienburg	12.	Świnoujście	Swinemünde
6.	Nysa	Neisse	13.	Wrocław	Breslau
7.	Olsztyn	Allenstein			

Nie wymieniam tu miast które w 1918 r. znalazły się w granicach II RP

Dzisiaj w wielu z tych miast trudno doszukać się śladów dawnej lotniczej działalności, czasem może nazwa jakiejś ulicy wiązać się jedynie z tą historią.

W prezentowanym opracowaniu zostały podane posiadane dane dotyczące połączeń lotniczych „Portu Lotniczego Gliwice” z innymi miastami, oraz stosowane w urzędach pocztowych Gliwic stemple eksploatacyjne, dodatkowe i okolicznościowe związane z odprawami poczt lotniczych.

W wykazie ujęto tylko pierwsze loty i połączenia inauguracyjne towarzystw lotniczych przewożących pocztę. W latach późniejszych połączenia te były kontynuowane, rozwijane lub likwidowane.

Pocztą stosowała również po roku 1933 różne propagandowe stemple związane z tematyką militarno-lotniczą. To jest już inny temat, nie prezentowany w opracowaniu.

Gliwicki Port Lotniczy

GLIWICE - miasto położone na Górnym Śląsku, do stycznia 1945 r. w granicach państwa niemieckiego. Ważny ośrodek przemysłowy w okresie międzywojennym.

Miasto związane również z rozwojem polskiego życia kulturalno oświatowego na terenie niemieckiej części Górnego Śląska, (Śląski Paryż). Nas jednak interesuje okres powstania lotnictwa i jego ślady na ziemi górnośląskiej. W okresie międzywojennym na tej ziemi istniały dwa ważne porty lotnicze: w Katowicach po stronie polskiej i w Gliwicach po stronie niemieckiej. Katowickie lotnisko, jego rozwój i dzień dzisiejszy opisano w polskiej literaturze dotyczącej transportu lotniczego [1] . Białą plamę stanowiły dane dotyczące Portu Lotniczego Gliwice, zwłaszcza dane dotyczące przewozu poczty lotniczej z tego miasta.

W „ROCZNIKACH” wydawanych przez Muzeum w Gliwicach znalazło się krótkie opracowanie autorstwa J. Schmidta „Historia lotniska w Gliwicach do 1945 r”. (cz. 1) [6], ale z pominięciem pamiątek filatelistycznych.

Po roku 1945, gdy Gliwice znalazły się w granicach RP, nie doszło do reaktywowania działalności Poru Lotniczego Gliwice. Bliska odległość do Katowic – miasta wojewódzkiego gdzie istniał port lotniczy, wpłynęły na fakt że gliwickie lotnisko stało się lotniskiem sportowym Aeroklubu Gliwickiego. Po paru latach na skutek szkód górniczych na lotnisku w Katowicach, zaniechano również z tego miasta połączeń lotniczych w komunikacji krajowej i zagranicznej.

✱

Nim powstał Gliwicki Port Lotniczy zainteresowanie lotnictwem na tym terenie było bardzo żywe. Już w 1910 roku w Gliwicach pojawił się latający statek powietrzny pilotowany przez inż. Dorniera. Zainteresowanie lotnictwem, położenie miasta i szybki rozwój przemysłu dało w tamtych latach władzom podstawę do budowy lotniska które zlokalizowano w dzielnicy Trynek.

Przewidywano że lotnisko w Gliwicach będzie lotniskiem etapowym dla planowanych linii lotniczych: Londyn – Hamburg – Berlin – Wrocław – Gliwice – Lwów – Odessa – Tbilisi – Teheran, oraz Rzym – Genua – Triest – Wiedeń – Gliwice – Warszawa. Nigdy jednak Gliwice nie znalazły się na „Lotowskich” trasach komunikacyjnych.

Port lotniczy w latach trzydziestych

Hangar (nieistniejący)

Stacja meteo na lotnisku

Odprawa celna i paszportowa

Reprodukowana widokówka przedstawia (od strony miasta) nowo zbudowany Gliwicki port lotniczy który był miejscem wielu spotkań i wycieczek okolicznej ludności. Dzisiaj zachowany częściowo

TRANSPORT LOTNICZY I FILATELISTYKA

Do inauguracyjnego połączenia cywilnej komunikacji lotniczej doszło już w 1925 roku. Początkowo istniały plany połączenia Lipska z Gliwicami. Doszło jednak do uruchomienia dnia 6 maja 1925 roku przez Junkers Luftverkehr (JL) linii lotniczej na trasie Berlin - Wrocław - Gliwice. Linia ta była eksploatowana do 14 listopada 1925 r.

Z tego okresu znany jest stempel dodatkowy (GL-25-01) odbijany na przesyłkach nadsyłanych z Berlina i Wrocławia do Gliwic. Od dnia 19 kwietnia 1926 r. linia była obsługiwana przez Deutsche Luft Hansa (DLH), na trasie Gliwice – Wrocław. (trasa nr 34). Loty trwały w dni robocze do 16 kwietnia 1927 roku. Stosowano w tym okresie stempel dodatkowy (GL-25-01).

W roku 21 kwietnia 1927 Gliwice zostały włączone do nowego połączenia lotniczego obsługującego trasę Berlin - Wrocław - Gliwice - Brno (Brünn) - Wiedeń.

Trasa ta była obsługiwana w dni robocze przez DLH, OELAG i CLS. Z tego okresu znane są stemple: (GL-27-01) stosowane na przesyłkach z Gliwic do Brna i Wiednia.

Z tego okresu również znane są przesyłki z Wiednia do Gliwic oraz Brna do Gliwic. Jako stempel odbiorczy widzimy dalej (GL-25-01). Przesyłki z Wiednia spotykane są na okolicznościowej kartce pocztowej (Cpb -1).

W 1927 roku zainaugurowano połączenie lotnicze na trasie Gliwice – Wrocław – Szczecin obsługiwane w dni robocze przez DLH. Loty wykonywano od 20.05.1927 do 20.08.1927 r.

W 1927 rok odnotowano większą ilość stempli dotyczących połączenia z Gliwicami.

Stosowały je:

- a/ Wrocław 1 (Breslau 1 Luftpost) opisany jako WR
- b/ Gliwice (Gleiwitz) – dwie odmiany stempla dodatkowego
 - GL-27-02/a z literą p w słowie Erstflug (literę „p” przekreślano ręcznie)

- GL-27-02/b z napisem Erst flug (usunięta litera p)

W 1927 roku na przesyłkach pocztowych nadawanych w Gliwicach można spotkać odbity stempel maszynowy (GL-27-03) oraz (GL-27-04).

Z okazji inauguracyjnych połączeń lotniczych DLH wykorzystwała oficjalne kartki pocztowe zaopatrując je w okolicznościowy dodruk. (Cp - 1).

W roku 1928 linię Berlin – Wrocław – Gliwice – Brno – Wiedeń przedłużono do Budapesztu. Latano również w 1928 roku do Szczecina. Istniejący taki układ połączeń lotniczych zapewniał przelot pasażerom w czterech kierunkach Europy.

Rok 1928 to dalszy rozwój połączeń lotniczych. Od 30 lipca zaistniała możliwość podróży w dzień roboczy samolotem do Jeleniej Góry (Hirschberg) przez Nysę. Linię zamknięto dnia 1 września 1928 r. Z tego okresu znany jest Gliwicki stempel maszynowy (GL-28-01) o treści jak z 1927 roku ale o odmiennym rysunku.

W roku 1931 spotykamy na przesyłkach nadawanych w Gliwicach nowy stempel eksploatacyjny (GL-31-01) świadczący o otwarciu placówki pocztowej na terenie portu lotniczego oraz dodatkowy (GL-31-02) stosowany w urzędzie pocztowym na lotnisku.

Rok 1932 to kontynuacja istniejących połączeń lotniczych stałych i sezonowych otwartych w latach poprzednich. Widzimy już nowy stempel dodatkowy (GL-32-01), brak natomiast bezpośrednich połączeń z nowymi miastami.

Znane są również nakładki na stemple maszynowe (GL 27-03; 27-04; 27-05; 28-02 i po roku 1933.

Od roku 1933 zaczęto wprowadzać nowy ład i porządek. Na lotnisku corocznie organizowano „Dzień lotnictwa”, W 1935 r. lotnisko Gliwickie było lotniskiem etapowym zawodów „Deutschlandflug”. Jednak od 1933 roku trudno natrafić na walory filatelistyczne związane otwieraniem nowych połączeń lotniczych z Gliwicami. Znany jest jeszcze lot sterowca Zeppelin nad Śląskiem, jego lądowanie w Gliwickim Porcie Lotniczym w dniu 5 lipca 1931 r. i na tym właściwie kończy się okres udokumentowanego w aerofilatelistyce rozwoju komunikacji lotniczej na terenie Gliwic.

Lotnisko w Gliwicach zapisało się jeszcze w historii, lotem niemieckiej pilotki Elly Beinhorn. Dnia 13 sierpnia 1935 r. wykonała ona na samolocie Me Bf 108 „Taifun” 13,5 godzinny lot na trasie liczącej 3470 km z Gliwic do Stambułu (z krótkim postojem w Stambule) i z powrotem do Berlina. Lot ten znalazł swoje udokumentowanie w filatelistyce niemieckiej.

W okresie powojennym na lotnisku rozpoczął swą działalność Aeroklub Gliwicki. Jednak z okresu powojennego nie posiadamy pamiątek filatelistycznych związanych z komunikacją lotniczą i sportem lotniczym.

Istnieje w Gliwicach, Muzeum Starych Szybowców, rozgrywane są różne imprezy lotnicze. Jednak nie udało się udokumentować tego w Aerofilatelistyce. Wypada skomentować to jednym słowem – szkoda. Miasto miało i ma wspaniałe tradycje lotnicze o których usiłuje się zapomnieć. Jedyne ślad lotniczy w filatelistyce, to stosowanie stempli maszynowych w latach 1966 i 1968 r. (66 510; 68 409) reklamujących pocztę śmigłowcową organizowaną w Chorzowie (WPKiW) oraz w 1987 r. z okazji wystawy filatelistycznej (87 203). Również w 2011 roku w rocznicę wizyty Papieża Jana Pawła II na lotnisku gliwickim, był stosowany w UP Gliwice 1 stempel okolicznościowy z rysunkiem śmigłowca.

W roku 2004 w Gliwicach obchodzono Dni Dziedzictwa Kulturalnego, pod hasłem „Dwa Miasta”. Z tej okazji RUP w Zabrze wydał druk pocztowy (kartkę pocztową beznominałową), poświęconą tej imprezie, na której „nieśmiało” pokazano sterowiec, nawiązując do jego lądowania w Gliwicach.

GLIWICKI PORT LOTNICZY I ROZWÓJ KOMUNIKACJI LOTNICZEJ W DOKUMENTACJI AEROFILATELISTYCZNEJ

PIERWSZE LOTY – OTWARCIA TRAS LOTNICZYCH

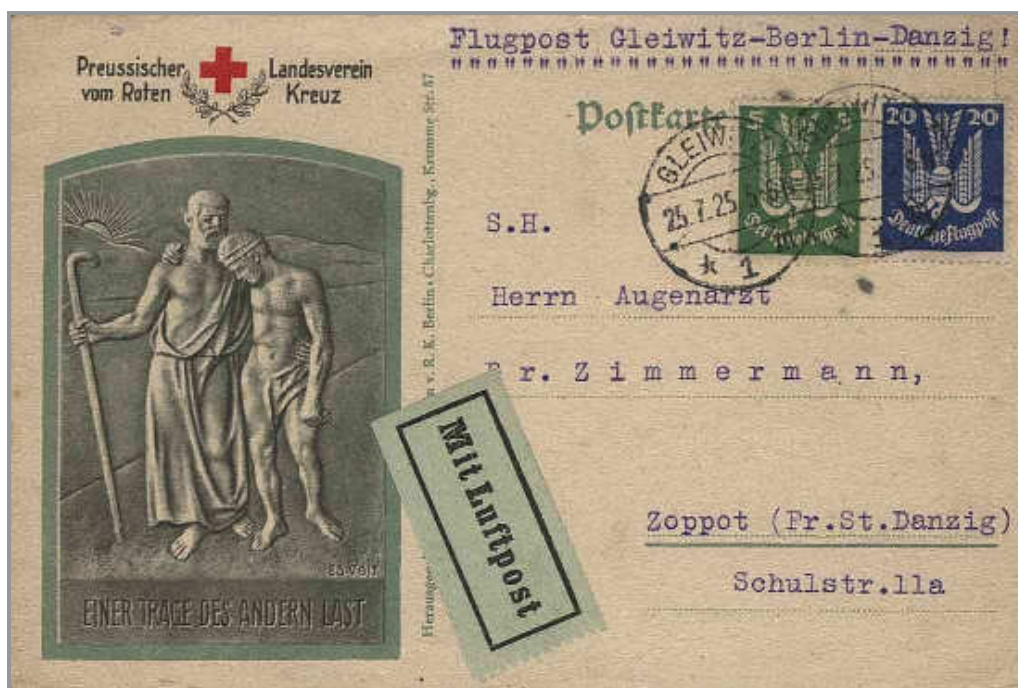
(POKAZANO TYLKO PRZESYŁKI WYŚLANE Z GLIWIC ORAZ WYŚLANE DO GLIWIC
Z OKOLICZNOŚCIOWYMI NAPISAMI)

ROK 1925

25-08/09 (Mi-25.11)	6.05.1925 do 14.11.1925	BERLIN - WROCŁAW - GLIWICE TOW. LOTNICZE - Junkers Luftverkehr (w dni robocze)
25-08a		BERLIN – WROCŁAW (Mi-25.11/01)
25-08b		BERLIN – GLIWICE (Mi-25.11/02)
25-08c		WROCŁAW – GLIWICE (Mi-25.11/03)
25-09a		GLIWICE – WROCŁAW (Mi-25.11/04)
25-09b		GLIWICE – BERLIN (Mi-25.11/05)
25-09c		WROCŁAW – BERLIN (Mi-25.11/06)

GLIWICE – WROCŁAW (brak reprodukcji)

GLIWICE – BERLIN (Gliwice via Berlin do Gdańska)

26-05/06 (Mi-26.33)	19.04.1926 do 16.04.1927	BERLIN - WROCŁAW - GLIWICE TOW. LOTNICZE - Deutsche Luft Hansa	(loty w dni robocze)
26-05a		BERLIN – WROCŁAW (Mi-26.33/01)	
26-05b		BERLIN – GLIWICE (Mi-26.33/02)	
26-05c		WROCŁAW – GLIWICE (Mi-26.33/03)	
26-06a		GLIWICE – WROCŁAW (Mi-26.33/04)	
26-06b		GLIWICE – BERLIN (Mi-26.33/05)	
26-06c		WROCŁAW – BERLIN (Mi-26.33/06)	

GLIWICE – WROCŁAW

GLIWICE – BERLIN (brak reprodukcji)

26-07/08 (Mi-26.34)	19.04.1926 do 16.04.1927	WROCŁAW - HALLE (SAALE) - KOLONIA TOW. LOTNICZE - Deutsche Luft Hansa (loty w dni robocze)
26-07a		WROCŁAW – HALLE (SAALE) (Mi-26.34/01)
26-07b		WROCŁAW – KOLONIA (Mi-26.34/02)
26-08a		KOLONIA – WROCŁAW (Mi-26.34/05)
26-08b		HALLE (SAALE) – WROCŁAW (Mi-26.34/06)

Na to połączenie w dniu 20.04.1926 przyjmowano tzw. „przesyłki dosłane” z Gliwic do Kolonii (przesyłki zaopatrzone w okolicznościowe nalepki).

GLIWICE - KOLN

KOLN - GLIWICE

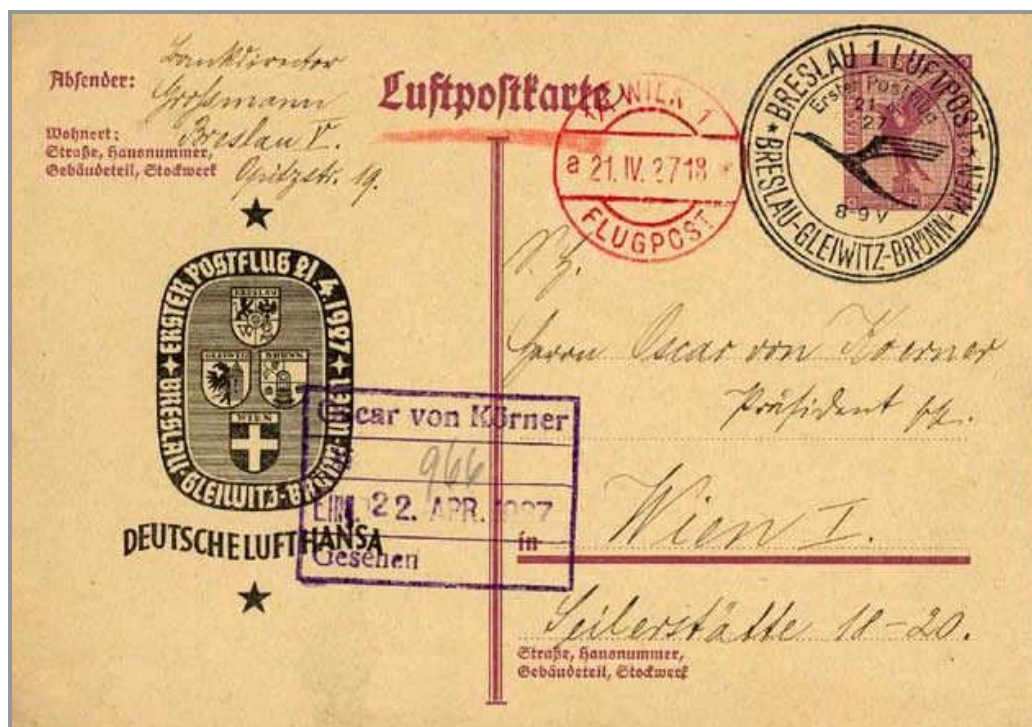

27-05/06 (Mi-27-17)	21.04.1927 do 15.10.1927	BERLIN - WROCŁAW - GLIWICE - BRNO - WIEDEN TOW. LOTNICZE - Deutsche Luft Hansa, OELAG i CLS (loty w dni robocze) SO - D8-03 WROCŁAW – GLIWICE (Mi-27-17/01) WROCŁAW – BRNO (Mi-27-17/02) WROCŁAW – WIEDEN (Mi-27-17/03) GLIWICE – BRNO (Mi-27-17/04) GLIWICE – WIEDEN (Mi-27-17/05) WIEDEN – GLIWICE (Mi-27-17/08) WIEDEN – WROCŁAW (Mi-27-17/09) BRNO – GLIWICE (Mi-27-17/10) BRNO – WROCŁAW (Mi-27-17/11) GLIWICE – WROCŁAW (Mi-27-17/12)
27-05a		
27-05b		
27-05c		
27-05d		
27-06e		
27-06a		
27-06b		
27-06c		
27-06d		
27-06e		

WROCŁAW – GLIWICE

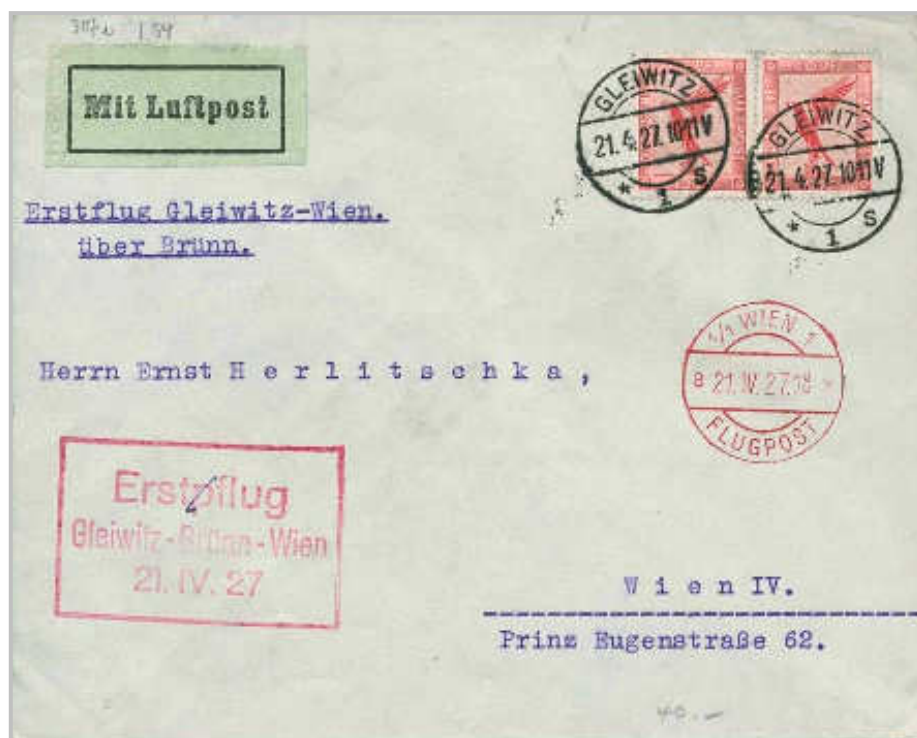
WROCLAW – WIEN (na okolicznościowej kartce pocztowej) ze stemplem okolicznosciowym

GLIWICE – BRNO

GLIWICE – WIEDEN

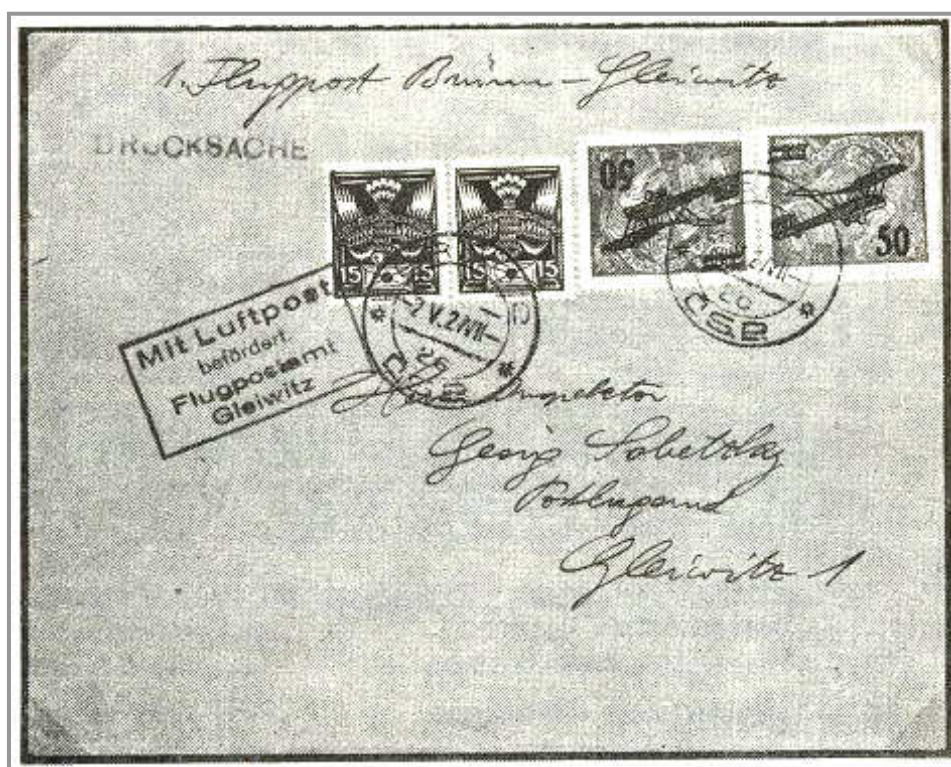
WIEDEN – GLIWICE (na okolicznościowej kartce pocztowej Cpb-1)

WIEDEŃ – GLIWICE (z okolicznościową nalepką)

BRNO – GLIWICE (z późniejszego terminu)

GLIWICE – SZCZECIN

SZCZECIN – GLIWICE

WROCŁAW-GLIWICE (brak reprodukcji)

28-11/12 (Mi-28.49)	30.07.1928 do 1.09.1928	JELENIA GÓRA - NYSA - GLIWICE - (WIEN) TOW. LOTNICZE - Deutsche Luft Hansa (loty w dni robocze)
28-11a		JELENIA GÓRA - GLIWICE (Mi-28.4901)
28-11b		NYSA - GLIWICE (Mi-28.4902)
28-12a		GLIWICE - NYSA (Mi-28.4903)
28-12b		GLIWICE - JELENIA GÓRA (Mi-28.4904)

NYSA - GLIWICE (brak reprodukcji)
GLIWICE - NYSA (brak reprodukcji)

GLIWICE - JELENIA GÓRA

ROK 1931

31-xx

.1931

PRZESYŁKA ZE STEMPEM URZĘDU POCZTOWEGO „GLEIWITZ
FLUGHAFEN“

TOW. LOTNICZE - LUFTHANSA

GÓRNOŚLĄSKI LOT STEROWCA GRAF ZEPPELIN

STEROWIEC ZEPPELIN W GLIWICACH

*Graff Zeppelin w locie nad Gliwicami w dniu 17 października 1929 roku.
W dole widoczne lotnisko w Gliwicach.*

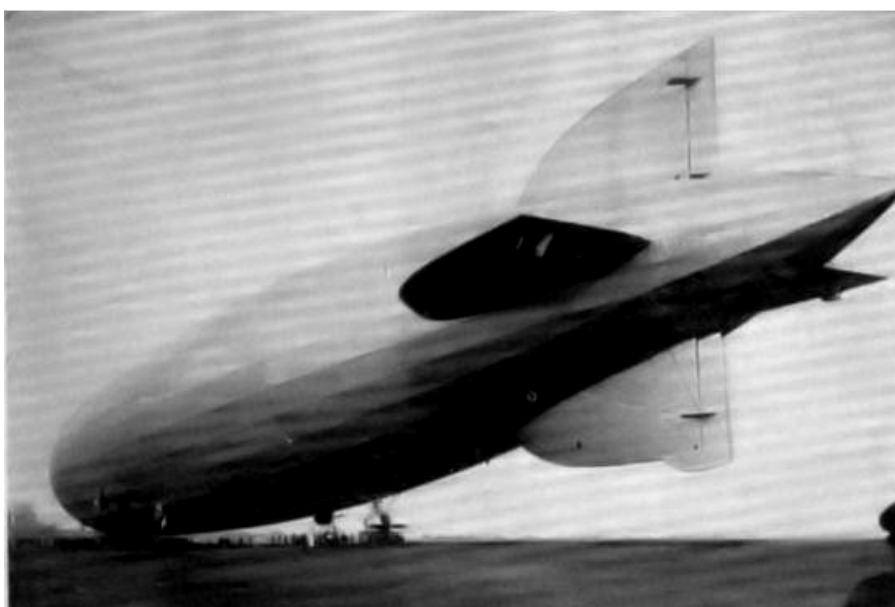
*Graf Zeppelin podczas lotu nad Gliwicami w październiku 1929 r.
w dole Stare Miasto w Gliwcach. Widoczne wieże ratusza
kościół p.w. Wszystkich Świętych*

Pierwszy lot sterowca Zeppelin odbył się nad Gliwicami 17 października 1929 r. Był to lot Bałkańsko-Śląski na trasie Fredrichshafen – Wiedeń – Belgrad – Bukareszt – Sofia – Hermannstadt – Kronstadt – Budapeszt – Wrocław – Legnica – Opole – Bytom – Gliwice – Friedrichschafen. Z tego lotu znane są dosłane przesyłki z Gliwic (Bordpost) w ilości 84 szt.

Następny lot, opisany poniżej miał miejsce w dniach 5 – 6 lipca 1931 r. na trasie Friedrichschafen – Gliwice. Temu lotowi poświęcona jest publikacja wydana przez Muzeum w Gliwicach: „Kartki z Zeppelina”

Sterowiec nad centrum miasta

Sterowiec na lotnisku

Si 115

5.07.1931

**LOT GÓRNOŚLAŃSKI
OBERSCHLESIEFAHRT**

DN - FRIEDRICHSHAFEN 5. 7. 31 7-8 ★ (Bodensee) b

DO - GLEIWITZ -5. 7 31 17-18 ★ 2 e

SH - **LUFTSCHIFF GRAF ZEPPELIN /**
OBERSCHLESIEFAHRT 1931 (fioletowy)

PRZESYŁKI DOSŁANE NA LOT GÓRNOŚLĄSKI

a/ AUSTRIA

b/ W.M.GDAŃSK

c/ HOLLANDIA

d/ LICHTENSTEIN

e/ LUKSEMBURG

f/ ZAGŁĘBIE SARY

f/ SZWAJCARIA (brak reprodukcji)
g/ WĘGRY

Przesyłka przewieziona „Lotem Górnośląskim”, przekazana do przewozu do Nowego Jorku

**PRZESYŁKI NADANE W GLIWICACH NA LOT STEROWCOWY
(POCZTA POKŁADOWA)**

Przesyłki przewieziono na trasie Gliwice - Friedrichshafen

Pamiątki związane z lotem samolotu Me Bf 108 „Taifun” na trasie Gliwice – Stambuł – Berlin

Staraniem APCD i ILA w Niemczech został upamiętniony ten przelot. Wydano dwie kartki pocztowe, wykorzystano okolicznościowy znaczek pocztowy z podobizną pilotki i samolotu, okolicznościowy stempel pocztowy, użyto również dodatkowy stempel (ILA) na którym pokazano trasę lotu, stosując zapis: Gleiwitz (heute Gliwice, Polen). Przesyłki wysłano lotem LH 3340 na trasie Frankfurt/M – Istambuł dnia 13.08.2010 r.

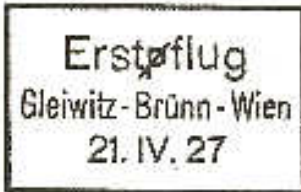

**STEMPLE OKOLICZNOŚCIOWE I DODATKOWE
STOSOWANE NA KORESPONDENCJI PRZEWOŻONEJ SAMOLOTAMI**

Numer	Numeracja według katalogu Michel	Miasto	Treść napisu na stemplu	Uwagi !
-------	----------------------------------	--------	-------------------------	---------

GLIWICE (GLEIWITZ)

GL-25-01	F 45-01	GLIWICE	Mit Luftpost / befördert / Flugpostamt / Gleiwitz 	czerw. fiol
----------	---------	---------	---	-------------

GL-27-01	G 13-01	GLIWICE	Erstflug / Gleiwitz - Brünn - Wien / 21.IV.27 	
----------	---------	---------	--	--

GL-27-02	G 13-02	GLIWICE	Erst flug / Gleiwitz - Brünn - Wien / 21.IV.27 	
----------	---------	---------	--	--

GL-27-03		GLIWICE 1	Benutzt / die / Luftpost ! (6 linii falistych)	
----------	--	-----------	--	--

GL-27-04		GLIWICE 2	Benutzt / die / Luftpost ! (6 linii falistych)	
----------	--	-----------	--	--

GL-27-05		GLIWICE 1	Benutzt / die / Luftpost ! - Vergiß nicht Straße / und Hausnummer / anzugeben. [typ 2] Vergiß nicht Straße und Hausnummer anzugeben	maszynowy / gotyk
GL-28-01	A 27-01	GLIWICE	Flughafen / Gleiwitz. Znany również z napisem Gleiwitz / Flughafen	czarny, fiol.
GL-28-02		GLIWICE 2	Benutzt / die / Luftpost ! 	
GL-31-01	A 27-02	GLIWICE	GLEIWITZ / / FLUGHAFEN 	
GL	B 21-01	GLIWICE	Oberschlesische Luftverkehrs-A.G. / Geschäftsstelle / Gleiwitz	fioletowy
GL	B 21-02	GLIWICE	Flugleitung / der Deutschen Lufthansa A.G. / bei der / Oberschl. Luftverkehrs A.-G. Gleiwitz	fioletowy

GL 32-01	F 45-02	Gliwice	Mit Luftpost / befördert / Flugpostamt / Gleiwitz	czew. fiol.
				
WR	GL-27-02	Wrocław	BRESLAU 1 LUFTPOST Erster Postflug / 21.4. 27 8-9 V *BRESLAU- GLEIWITZ-BRÜNN- WIEN*	/
				
GL-?	GL- ?	Gliwice	Luftpost / bringt Zeitgewinn	
				

Stempel dodatkowy stosowany przez
ILA

L I T E R A T U R A

Mieczysław Mikulski ,
Andrzej Glass
Günter Otto	POLSKI TRANSPORT LOTNICZY 1918 - 1978
<i>WkiŁ Warszawa 1980 r.</i>
KATALOG UND HANDBUCH DER DEUTSCHEN LUFTPOST
<i>Philatelistenverband der DDR im Deutschen Kulturbund / Zentrale
Arbeitskreis Luftpost</i>
Johannes Palmer	SPEZIAL AUKTION AEROPHILATELIE
Katalogi aukcyjne – numer katalogu przed tytułem
Wyd.: <i>AEROPHILATELIE JOHANNES E. PALMER Schulstraße 1
D-89233 Neu-Ulm (www.aerophil.de)</i>
Sieger	ZEPPELIN POST KATALOG
<i>20 wydanie Sieger-verlag AG 7073 Lorch</i>
MICHEL – Zeppelin- und Flugpost-Spezial-Katalog 1995
<i>Schwanenberger Verlag GmbH München</i>
Jacek Schmidt	Historia lotniska w Gliwicach do 1945 r.
<i>Rocznik Muzeum w Gliwicach Tom VII; VIII:1992
Wyd. Muzeum w Gliwicach – Gliwice 1994 r.</i>
Leszek Jodliński	Kartka z Zeppelina
<i>Muzeum w Gliwicach 2004 r.</i>
Frank H. Walter	„Der Traum vom Fliegen“ – Reizthema für den Philatelisten
<i>Luftpost – Nachrichten Nr. 128/1-2011 s. 7,</i>

Prezentowane zdjęcia portu gliwickiego oraz walerów filatelistycznych pochodzą z katalogów aukcyjnych krajowych i zagranicznych oraz zbioru własnego.